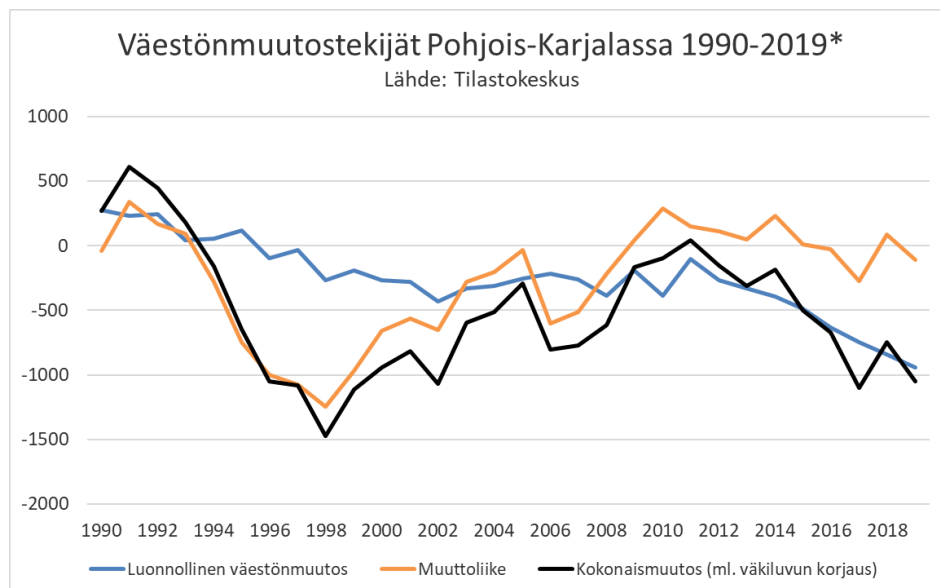

Pohjois-Karjalan väestökehitys ja -ennusteet

Kimmo Niiranen 24.1.2020

Toteutunut väestökehitys

Pohjois-Karjalan väkiluku väheni jaksolla 1990-2019 lähes kaikkina vuosina lukuun ottamatta aivan jakson alkua (1990-1993) ja vuotta 2010. Vaikka väestömäärän lasku on jatkunut, syyt sen taustalla ovat vuosien varrella muuttuneet. 1990-luvulla maakunnan väestömäärä laski lähinnä muuttotappion takia. Pahimmillaan (1998) yksittäisen vuoden muuttotappio oli 1 248 henkeä. Kuluva vuosikymmenen ensimmäisellä vuosikymmenellä maakunnan muuttotappio kuitenkin puolittui ja toisella vuosikymmenellä Pohjois-Karjala oli muuttovoittomaakunta kolmea poikkeusta lukuun ottamatta (2016, 2017 ja 2019). Samalla luonnollinen väestönmuutos on kuitenkin painunut selvästi pakkasen puolelle.

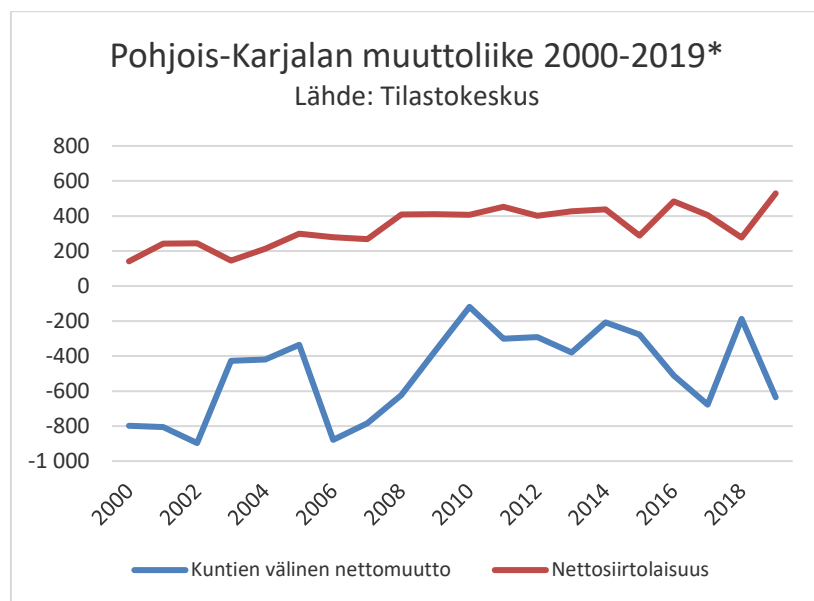
Kuvio 1. Väestönmuutostekijät Pohjois-Karjalassa 1993-2019*. Lähde: Tilastokeskus.

Maan sisäiseen muuttoliikkeeseen heijastuvat niin maailmantalouden ja kotimaan talouden heilahtelut kuin myös kehitys itse alueella. Kuluva vuosikymmenellä esimerkiksi sekä enimmillään yli 2 000 henkeä työllistäneen Perlos Oyj:n toiminnan alasajo vuosina 2005-2007 että Itä-Suomen yliopiston opettajankoulutuksen siirto Joensuuhun vuonna 2018 ovat nähtävissä kuviossa 2. Vuosittaisesta vaihtelusta huolimatta muuttotappio on pienentynyt, minkä voidaan ajatella indikoivan sitä, että Pohjois-Karjalan talouskehitys on kuluva vuosikymmenellä koko maan talouden yskähdellessä ollut suhteellisen positiivista.

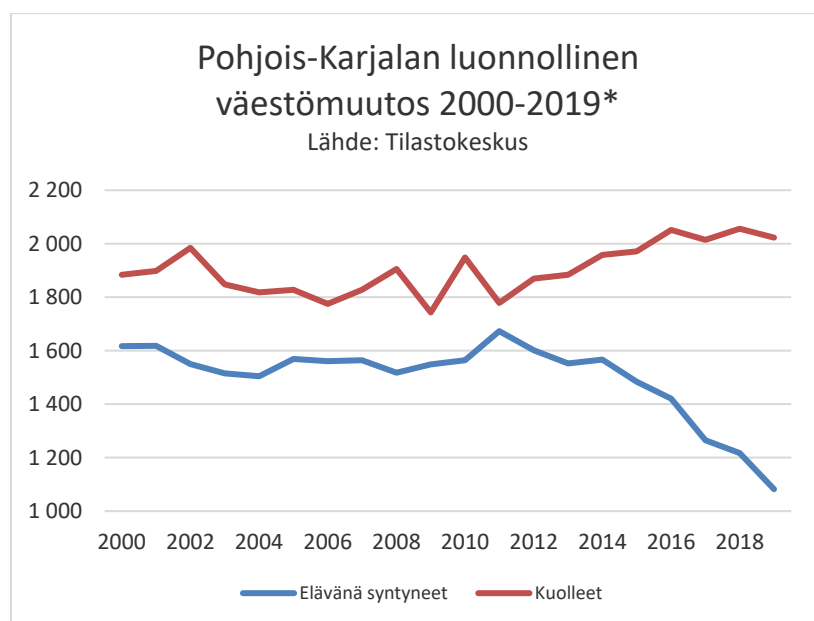
Selkeä trendi on myös maan sisäistä muuttoliikettä paikanneen nettosiirtolaisuuden vuotuisen tason vakiintuminen noin 400 henkeen eli kaksinkertaiselle tasolle verrattuna toissa vuosikymmeneseen. Vuonna 2019 maahanmuuttaneiden määrä oli kaikkien aikojen suurin, 667 henkeä ja myös nettomuutto kohosi uuteen ennätykseen (529).

Siinä missä muuttoliikkeeseen vaikuttavat monet, usein ennalta arvaamattomat taloudelliset tekijät, aluekehityksen eri ulottuvuudet ja jossain määrin myös politiikkatoimenpiteet,

luonnollista väestömuutosta on totuttu pitämään suhteellisen hitaasti väestörakenteen muuttumisen seurauksena kehittyvänä ja kohtuullisella osumatarkkuudella ennakoitavissa olevana kehityskulkuna. Tällä vuosituhanella tapahtunut kuolleitten määrän hidas, mutta varsin tasainen nousu ei väestön ikärakenne tuntien olekaan yllättänyt, mutta syntyvyyden pientymisen rajuus on lyönyt ällikällä niin ennusteiden laatijat, tutkijat kuin poliitikotkin. Kyseessä on koko maata ravisteleva ilmiö, mutta yhtä kaikki, muutos on Pohjois-Karjalassakin huomattavan suuri. Vielä vuonna 2011 Pohjois-Karjalassa syntyi 1 673 lasta. Vuonna 2019 syntyneitä oli ennakkotiedon mukaan enää 1 082, laskua kahdeksassa vuodessa 35,3 %. Vuoden 2019 syntyneiden määrä oli jälleen uusi ennätys syntyneiden määrän vähydessä.

Kuvio 2. Pohjois-Karjalan muuttoliike 2000-2019*. Lähde: Tilastokeskus.

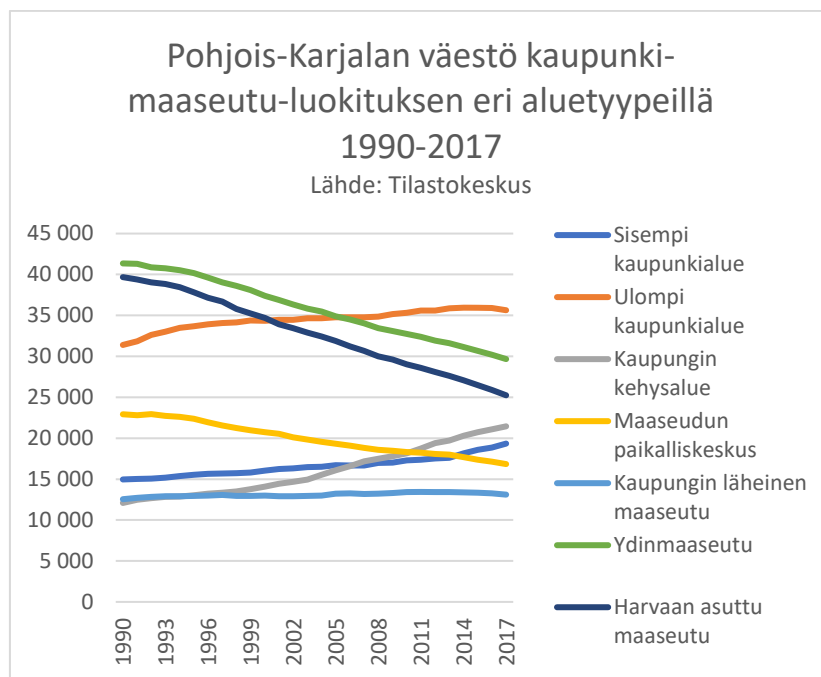

Kuvio 3. Pohjois-Karjalan luonnollinen väestömuutos 2000-2019*. Lähde: Tilastokeskus.

Vaikka koontitaulukko 1 kertoo, että muuttajien kokonaismäärä ja nettomuutto eivät viime vuosina ole maakuntatasolla suuresti heilahdelleet, vaan muutokset ovat pysyneet muutaman sadan hengen vaihteluvälin sisällä, muuttoliikkeen tarkempi tarkastelu paljastaa merkittäviä pidemmän aikavälin muutoksia siinä, missä Pohjois-Karjalan väestö asuu.

Kaikki väestömuutokset 2000 - 2019*: Pohjois-Karjala																				
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Elävänä syntyneet	1 617	1 618	1 550	1 515	1 504	1 569	1 561	1 564	1 517	1 549	1 564	1 673	1 601	1 552	1 567	1 484	1 420	1 265	1 217	1 082
Kuolleet	1 884	1 898	1 984	1 848	1 818	1 827	1 775	1 828	1 905	1 743	1 949	1 778	1 870	1 884	1 958	1 971	2 051	2 014	2 056	2 023
Luonnollinen väestönlisäys	-267	-280	-434	-333	-314	-258	-214	-264	-388	-194	-385	-105	-269	-332	-391	-487	-631	-749	-839	-941
Kuntien välinen tulomuutto	7 249	8 029	7 282	7 577	8 138	8 398	8 109	8 474	8 191	7 984	8 501	8 582	8 498	8 254	8 296	8 696	8 121	8 222	8 465	8 244
Kuntien välinen lähtömuutto	8 048	8 835	8 179	8 004	8 558	8 733	8 987	9 258	8 814	8 355	8 620	8 883	8 790	8 633	8 503	8 973	8 633	8 900	8 652	8 880
Kuntien välinen nettomuutto	-799	-806	-897	-427	-420	-335	-878	-784	-623	-371	-119	-301	-292	-379	-207	-277	-512	-678	-187	-636
Kunnan sisäinen muutto	17 588	19 018	17 280	17 313	18 014	18 345	17 512	18 028	17 283	16 449	17 299	18 117	17 370	16 747	16 433	16 974	17 085	16 360	16 509	
Maahanmuutto	349	457	396	320	435	464	436	445	565	538	559	617	573	596	595	489	746	615	498	667
Maastamuutto	208	215	152	175	222	166	157	177	157	127	153	164	172	169	158	201	262	210	222	138
Nettosiirotalaisuus	141	242	244	145	213	298	279	268	408	411	406	453	401	427	437	288	484	405	276	529
Kokonaisnettomuutto	-668	-664	-653	-282	-207	-37	-599	-516	-215	40	287	152	109	48	230	11	-28	-273	89	-107
Väestönlisäys	-925	-844	-1 087	-615	-521	-295	-813	-780	-603	-154	-98	47	-160	-284	-161	-476	-659	-1 022	-750	-1 048
Väkiluvun korjaus	-17	28	16	22	7	2	10	5	-12	-13	2	-7	8	-25	-26	-27	-11	-77	4	
Kokonaismuutos	-942	-816	-1 071	-593	-514	-293	-803	-775	-615	-167	-96	40	-152	-309	-187	-503	-670	-1 099	-746	
Väkiluku	171 609	170 793	169 722	169 129	168 615	168 322	167 519	166 744	166 129	165 962	165 866	165 906	165 754	165 445	165 258	164 755	164 085	162 986	162 240	161 189

Taulukko 1. Kaikki väestömuutokset 2000-2019*: Pohjois-Karjala. Lähde: Tilastokeskus.

Kuvio 4. Pohjois-Karjalan väestö kaupunki-maaseutuluokituksen eri aluetyypeillä 1990-2017. Lähde: Tilastokeskus.

Kuvio 4 havainnollistaa väestön keskittymistä ja väestörakenteen kaupungistumista. Tarkasteltaessa väestökehitystä kaupunki-maaseutuluokittelun eri aluetyypeillä, huomataan että vuosina 1990-2017 eli käytännössä noin yhden sukupolven aikana kaupunkialueiden väkiluku on kasvanut Pohjois-Karjalassa noin 18 000 hengellä eli noin 30 %. Vastaavasti maaseutualueiden väkiluku on pienentynyt lähes 32 000 hengellä eli noin 27 %. Väkiluku on kasvanut kaikilla kaupunkialuetyypeillä, erityisesti kaupungin kehysalueella. Maaseutualueista kasvussa on ollut vain kaupungin läheinen maaseutu, kaikilla muilla maaseututyypeillä väki on vähentynyt. Harvaan asutulla maaseudulla väki on vähentynyt 36,4 %.

Merkittävästä muutoksesta huolimatta pohjoiskarjalaisista suurin osa (52,1 %) asui edelleen vuonna 2017 maaseuduksi luokiteltavilla alueilla. Trendien kulmakertoimissa ei ole suuria muutoksia, joskin kaupungin kehysalueiden kasvu on kiihtynyt tällä vuosituhannella ja sisemmän kaupunkialueen kasvu aivan viime vuosina. Muutokset heijastelevat osin vanhenevan väestön asuinmieltyymiä, osin kaavoitusta ja rakentamista.

Väestöennusteet

Tilastokeskuksen syksyllä 2019 julkaisema tuore väestöennuste lupaa sekä koko maan tasolle että Pohjois-Karjalalle selvästi heikompaa väestökehitystä kuin edellinen vuoden 2015 väestöennuste. Toisaalta uusi ennuste on melko suoraviivaista jatkoa menneelle väestökehitykselle (kuvio 5). Aiempaa ennustetta negatiivisempi kehitys johtuu pitkälti ennustetun luonnollisen väestökehityksen heikentymisestä ja erityisesti syntyvyyden ennustetusta laskusta (kuvio 6). Tämän kehityksen taustalla on puolestaan jo tapahtunut syntyneiden määrän lasku. Kokonaisnettomuuton osalta Tilastokeskus ennustaa Pohjois-Karjalan olevan koko ennustejakson eli aina vuoteen 2040 muuttovoittomaakunta. Tämä ennuste näyttää kuitenkin menneen pieleen jo heti ensimmäisenä ennustevuotena eli 2019.

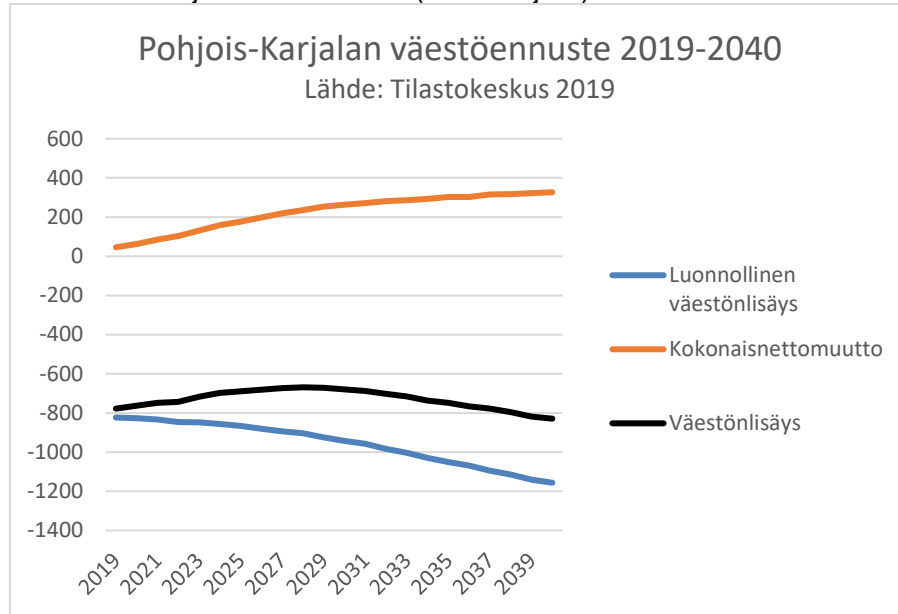

Kuvio 5. Pohjois-Karjalan väestökehitys 1990-2018 ja Tilastokeskuksen vuoden 2019 väestöennuste vuosille 2019-2040.

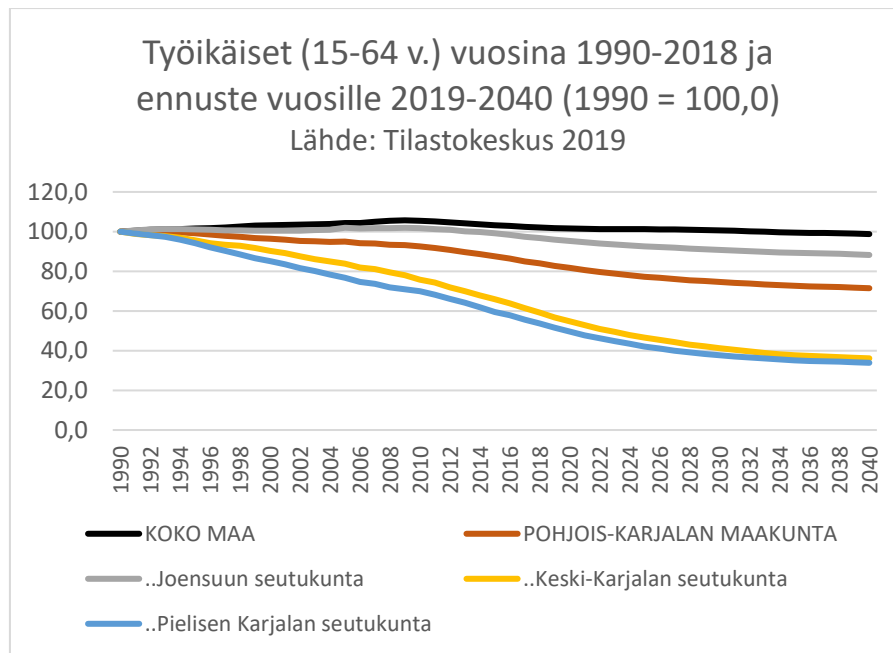
Vuoden 2040 Pohjois-Karjalan väkiluvuksi Tilastokeskus ennustaa 146 164 henkeä. Edellisessä vuoden 2015 ennusteessa vastaava luku oli 159 730 henkeä. Ennustetta on siis korjattu noin 13 600 hengellä alaspäin. Tämän päivän tilanteesta väkiluku laskisi noin 15 000 hengellä eli 9,5 % - siitä huolimatta, että syntyneiden määrä pysyisi koko ennustejakson yli 1 000 syntyneessä vuosittain.

Väestörakenteen ikääntyminen näkyy eri ikäluokkien kehityksessä: 0-15 -vuotiaiden määrä vähenisi Pohjois-Karjalassa 26,5 % ja työikäisten määrä 13,5 %. Yli 65-vuotiaiden määrä kasvaisi 9,1 %. Vanhusväestön osalta suhteellinen muutos on pienempi kuin valtakunnallisesti, sillä Pohjois-Karjala on ikään kuin edelläkävijänä edennyt väestörakenteen ikääntymisessä pitkälle jo tänä päivänä - muu maa ottaa eroa kiinni tulevaisuudessa. Eroja on nähtävissä myös työikäisten määrän kehityksessä.

Kuvio 7 havainnollistaa eri alueiden ja aluetasojen kehityksessä olevia eroja työikäisen 15-64 -vuotiaan väestön kehityksen osalta. Väestörakenteen jo tapahtunut ikääntyminen ja kehityksen eteneminen maakuntatasolla näkyy puolestaan hyvin ns. väestöpyramideissa, joissa vertaillaan vuosien 2000 ja 2040 tilanteita (kuviot 8 ja 9).

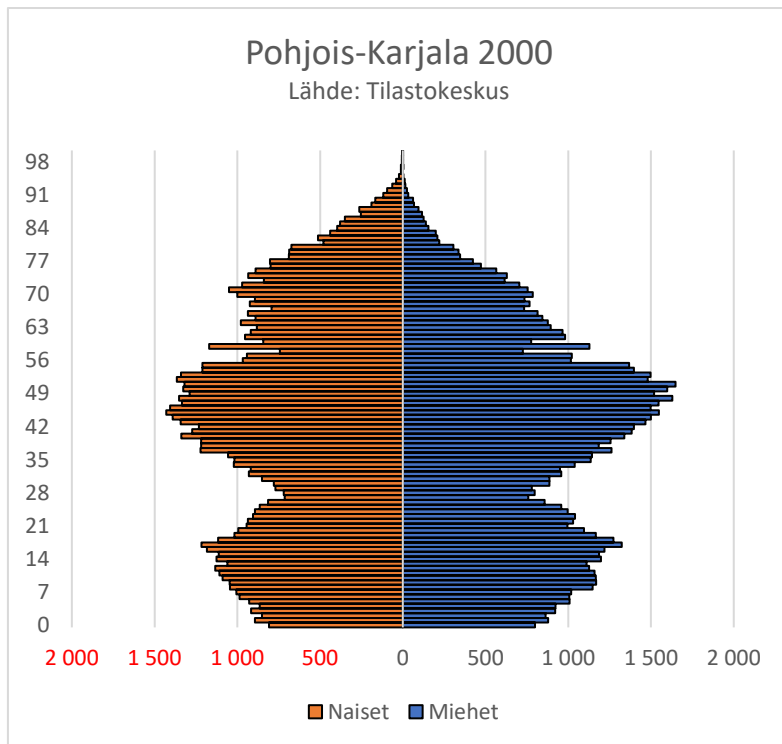

Kuvio 6. Pohjois-Karjalan väestöennuste 2019-2040 (Tilastokeskus 2019).

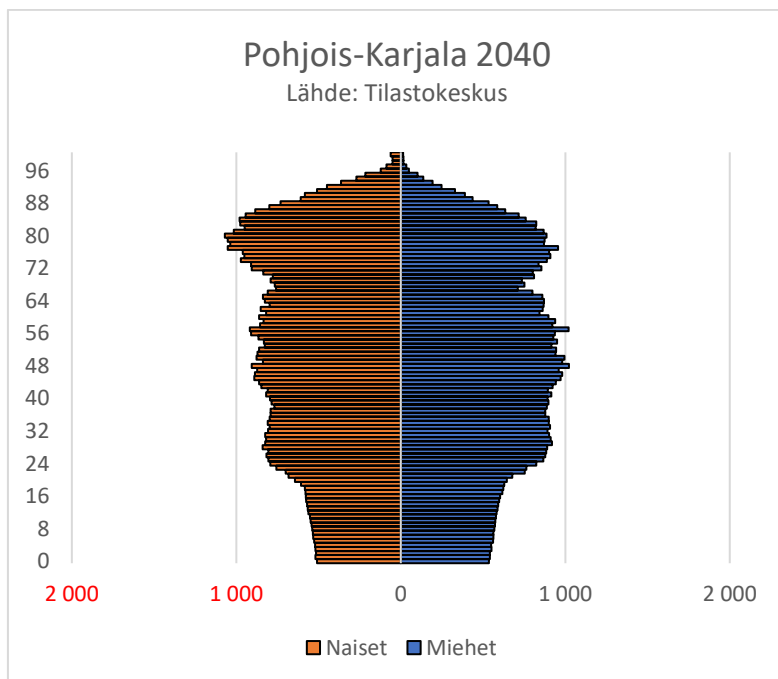

Kuvio 7. Pohjois-Karjalan työikäiset (15-64 v.) vuosina 1990-2018 ja Tilastokeskuksen ennuste vuosille 2019-2040 (1990 = 100,0).

Tilastokeskuksen ennuste tarkoittaisi sitä, että Pohjois-Karjalan väkiluku laskisi tulevan kahden vuosikymmenen aikana keskimäärin reilulla 700 hengellä vuosittain. Tahti olisi jotakuinkin sama kuin vuonna 2018, jolloin Pohjois-Karjala sai mm. opettajankoulutuksen siirron myötä muuttovoittoa eli kyseessä oli varsin poikkeuksellinen vuosi. Vuonna 2019 maakunnan väestömäärä laski 1 048 hengellä. Haasteellisuudestaan huolimatta Tilastokeskuksen ennuste voi siis olla jopa liian optimistinen.

Kuvio 8. Pohjois-Karjalan väestön ikä- ja sukupuolijakauma vuonna 2000. Lähde: Tilastokeskus.

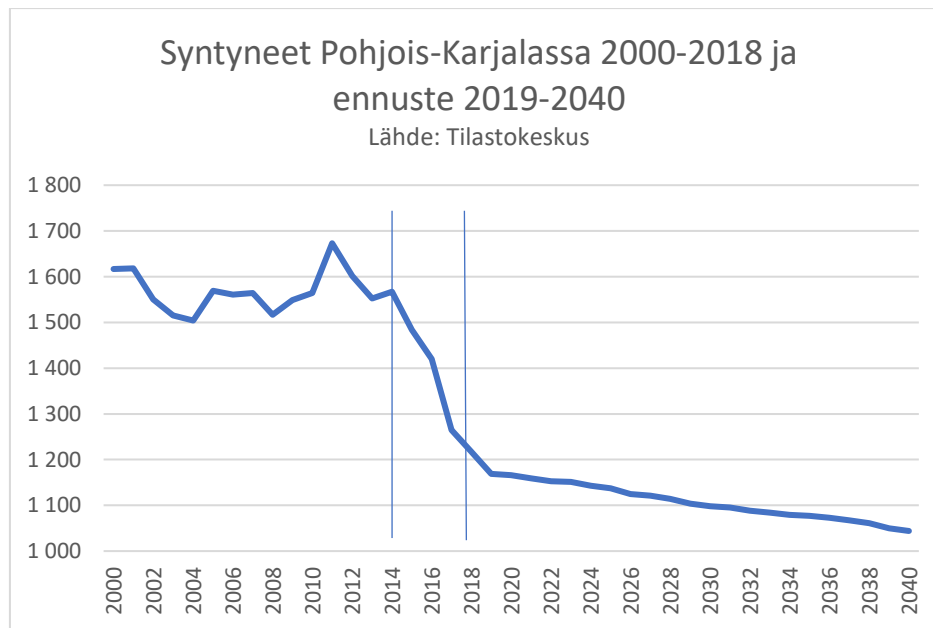

Kuvio 9. Pohjois-Karjalan väestön ikä- ja sukupuolijakauma vuonna 2040 Tilastokeskuksen vuoden 2019 ennusteen mukaan. Lähde: Tilastokeskus.

Synkän pilven jo muutenkin heikentyneiden ennusteiden päälle heittää se, että ennusteessa syntyvien määrä pysyy jotakuinkin nykyisellä tasolla. Viime vuosina jo tapahtunut syntyneiden määrän lasku heijastuisi myös tulevaan kehitykseen, mutta luvut eivät kuitenkaan enää

kehittyisi oleellisesti haasteellisempaan suuntaan. Kokonaishedelmällisyysluku - naisten elinaikanaan synnyttämien lasten määrä - pysyisi jatkossakin viime vuosien tasolla. Luku voi kuitenkin olla jatkossa alhaisempikin.

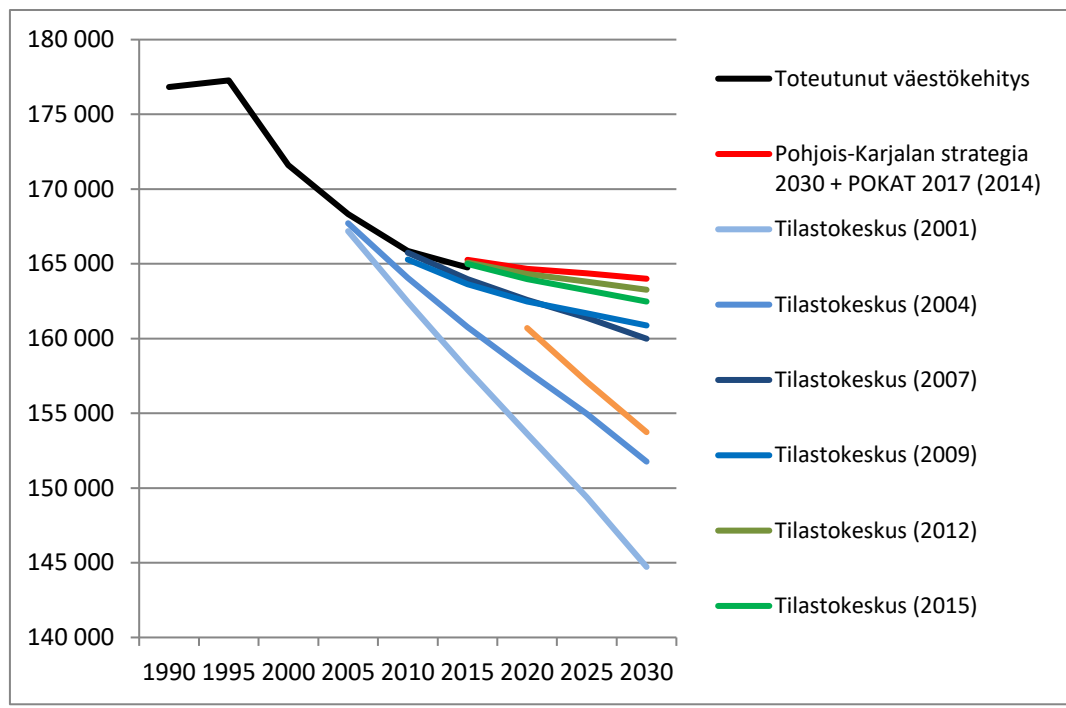
Kuvio 7 havainnollistaa tilannetta. Oletuksena ennusteessa on, että syntyvyys asettuisi kuvion osoittamalle vain hitaasti laskevalle tasolle eli syntyvyys laskisi vain synnyttävien ikäluokkien pienenemisen kautta eikä enää hedelmällisyyden laskun takia. Ennustemallissa kokonaishedelmällisyys pysyisi vuosien 2014-2018 keskimääräisellä tasolla. Täältä ei kuitenkaan näytä vaan esimerkiksi vuonna 2019 syntyvyyden lasku jatkui ja syntyneitä oli noin 90 henkeä vähemmän kuin ennusteessa. Jos tämän kaltainen kehityskulku jatkuu, ennuste vanhenee nopeasti käsiin. Toki jo nykyisellä tasolla pysyvä kokonaishedelmällisyys tarkoittaa pidemmällä aikavälillä melkoisia haasteita mm. eläkejärjestelmälle ja osaavan työvoiman saatavuudelle.

Kuvio 10. Syntyneet Pohjois-Karjalassa 2000-2018 ja Tilastokeskuksen ennuste 2019-2040.

Ennusteet voivat toisaalta osoittautua myös liian pessimistisiksi. On hyvä muistaa, että Tilastokeskuksen väestöennusteet ovat ns. demografisia trendiennusteita. Ne ovat mekaanisia laskelmia, jotka kertovat, mikä väestön määrä olisi jatkossa, jos edeltävien vuosien väestönkehitys jatkuisi samanlaisena myös tulevaisuudessa. Tästä kertoo hyvin kuvio 11, johon on kerätty Tilastokeskuksen ennusteita eri ajankohdilta. Kuviosta on hyvin nähtävissä, kuinka ennusteet heijastelevat niiden laatimisajankohtaa edeltävää kehitystä.

Väestöennusteet eivät pyri esittämään mitään vääjäämätöntä kehityskulkua vaan ne kertovat, mitä tapahtuu, jos kehitys jatkuu totutun kaltaisena. Ennusteissa ei esimerkiksi ole arvioitu taloudellisten, sosiaalipoliittisten, aluepoliittisten tms. tekijöiden vaikutusta väestönkehitykseen. Niin muuttoliikkeeseen kuin syntyvyyteenkin voidaan vaikuttaa, jolloin toteutunut kehitys voi poiketa oleellisesti ennusteista.

Kuvio 11. Pohjois-Karjalaa koskevia väestöennusteita eri vuosilta. Lähde: Tilastokeskus ja Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.